

Kao povjesničar starije generacije, skloniji ponešto tradicionalističnijoj »školi« povijesnog mišljenja te blizak i čistom znanstvenom i znanstveno-popularnom stilu, Dragutin Pavličević u velikoj mjeri preferira političku povijest, ali to nipošto ne znači da su drugi segmenti u ovoj knjizi zapostavljeni. Dapače, u gotovo svakom poglavlju poseban je odjeljak s obiljem podataka i različitih opservacija o društvenom razvitku, gospodarskim nastojanjima, kulturnim dometima i dominantnim trendovima na hrvatskom prostoru u određenom vremenu. Imajući u ovom trenutku sve iznesene aspekte pred očima, uvjereni smo da će drugo, izmijenjeno i znatno prošireno izdanje Pavličevićeve *Povijesti Hrvatske* naići na dobar prijem u javnosti i među stručnjacima, da će se uveliko koristiti u našim školama, na višim i visokim učilištima i u najrazličitijim mogućim prigodama, da će za njim posezati ljudi različitih profila, interesa i potreba i da će mu, napokon, među ionako više nego skromnim brojem sinteza hrvatske povijesti, pripasti ono mjesto koje ono svojim sadržajem, opsegom i ostvarenim domašajima zaslužuje.

Željko Holjevac

Hrvatska srednjovjekovna diplomacija, Zbornik Diplomatske akademije, Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1999., 284 str.

Jedan od glavnih ciljeva pokretanja Zbornika jest objavljivanje radova s područja diplomatske povijesti, te svrhovito informiranje polaznika Akademije i svekolike znanstvene javnosti. U Zborniku su objavljena izlaganja sa znanstvenog skupa »Hrvatska srednjovjekovna diplomacija«, održanog u Zadru od 9. do 11. rujna 1998. u organizaciji Diplomatske akademije, Hrvatskog instituta za povijest i Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru te u suradnji s Ministarstvom znanosti i tehnologije, gradom Zadrom i Zadarskom županijom. Uvodni dio Zbornika sadrži proslav Mladena Andrića (5–6) i prigodan govor Ive Sanadera o tradiciji hrvatske diplomacije (7–8).

Hrvatska diplomacija u suvremenim međunarodnim odnosima (9–12) naslov je članka Ive Sanadera, u kojem autor sažeto prikazuje nacionalne interese i diplomatsku aktivnost. U radu *Diplomacija-politika pregovaranja i sporazumijevanja u hrvatskom ranom srednjovjekovlju* (13–25) Neven Budak opisuje prve diplomatske dodire Hrvata, među kojima najvažnije mjesto zauzimaju veze s papinskim poslanicima. *Diplomacija hrvatskih narodnih vladara* (27–42), naslov je članka Milka Brkovića, koji i dolazak Hrvata smješta u odgovarajući diplomatski kontekst. U radu su prikazani diplomatski potezi i nastojanja Trpimirovića na izgradnji samostalne države. Prve kontakte pronalazi u pokrštanju, dok poslanstva na Karlov dvor, latentan sukob Mlečana i Domagoja, zrelo Branimirovo priklanjanje Rimu i solidan status Muncimira stvaraju temelje koje će poslije kapitalizirati Tomislav, dok će zrelo diplomatsko promišljanje naći u politici Petra Krešimira IV.

Miroslav Bertoša autor je rada *Teritorijalno-gospodarski prijepori i međunarodno dogovaranje: jedan primjer »srednjovjekovne diplomacije«* (43–57). Nakon repetitorija srednjovjekovne istarske povijesti čija feudalna rascjepkanost uvjetuje političke odnose, kompleksne pravne posebnosti i osebujne kulturne odrednice, na primjeru Istarskog ra-

zvoda prepoznaje nadilaženje lokalnih sukoba kao i ponudu suživota na ovom isječku ruba velikih sila. *Papinska diplomacija između XV. i XVI. stoljeća* (59–80) članak je Silvana Giordana o nastanku zrele papinske diplomacije, koja zahvaljujući ujedinjavajućoj sili i turskoj prijetnji izrasta u respektabilan politički subjekt kojemu je glavni cilj uprisutniti papinski autoritet i djelovanje u Europi. Zatim razlaže ustroj i način funkcioniranja diplomacije, slanje diplomata, ovlaštenja koja imaju ovisno o svom statusu i mjestu gdje su upućeni, zadatke i načine djelovanja, plaću i korespondenciju s Rimom, kao i organizaciju života na području gdje su bili upućivani. Attila Zsoldos u članku *Izaslanici Arpadovića* (81–88), na osnovi povelja kojima su nagrađivani kraljevi dužnosnici, približava svijet njihovih diplomatskih nastojanja. Najvažniji diplomatski partner i njima je bio papa, a važne su im i veze sa susjedima. Poslanici su uglavnom bili niži klerici, a kao svjetovni diplomati nerijetko su sudjelovali velikaši s područja koja su graničila s onima kamo su upućivani.

Udio Hrvata u papinskoj diplomaciji (89–118) rad je Jadranke Neralić. U uvodnom dijelu prikazuje crkvenu povijest od jačanja konciliarističkih težnja sabora u Konstanzu do Tridenta, kad je već formirana diplomatska skupina u papinskoj službi. Autorica posvećuje najveći prostor prikazu života i aktivnosti Hrvata koji su djelovali u diplomatskim misijama Svete Stolice, bilo kao teolozi, znanstvenici ili diplomati. Na kraju donosi i biografske podatke o nekolicini stranaca koji su bili visoko pozicionirani u hrvatskim biskupijama. Tomislav Raukar u članku *Hrvatska diplomacija u razvijenom i kasnom srednjem vijeku* (119–130) nalazi glavne smjernice onodobne hrvatske diplomacije na tri razine: kraljevstva, čiji se značaj očituje od odluka Požunskog mira do Cetingradskog sabora; vlasteoskih obitelji, na zornom primjeru Šubića, i pojedinačnih društvenih zajednica u prvom redu gradova na istočnojadranskoj obali. Zaključuje da u razdoblju od 1102. do 1526. uvjetno možemo govoriti o diplomaciji, jer da stvarno sve do kraja XV. stoljeća nisu ni postojali uvjeti za samostalan istup specifično hrvatske diplomacije. Članak Franje Šanjeka *Ivan Stojković Dubrovčanin (1392./95.–1443.) diplomat i pobornik europskih integracija* (131–141) prikazuje život Ivana Stojkovića, znanstvenika, erudita i vještog diplomata koji znalački vodi misiju s istočnjacima, da bi do kraja inzistirajući na potrebi reforme ponajprije *in capite*, umro odijeljen od Crkve. Zaključuje da je nemali Stojkovićev doprinos baš na duhovnoj integraciji, koju je u prijelomnom vremenu nastojao postići sazivom općeg koncila. *Renesansna diplomacija i rat. Primjer pada Bosne 1463.* (143–177) autora Mladena Ančića započinje značajkama renesanse diplomacije, da bi, nakon usporedbe ratnih operacija i diplomatskih nastojanja, našao razloge često opetovanoj tezi o krivnji krstjana u redizajniranoj stvarnosti i fabriciranju dokumenata Nikole Modruškog. Navodi izvore trogirskog kneza i Konstantina Mihaljevića te zaključuje da je, i ako je bilo predaje gradova i utvrda, to bilo iz straha od turskih represalija.

Ivan Prlender u svom radu *Diplomacija Dubrovačke Republike: dosezi umijeća* (179–191) prikazuje zasluge dubrovačke diplomacije od Zadarskog mira do Mohačkog poraza u razdoblju u kojem je, prema autorovu mišljenju, Dubrovnik uspio izboriti svoje pozicije na tri razine: postići državni suverenitet, steći gospodarske povlastice i proširiti teritorij. Spominje lažnu tezu o miroljubivosti Republike, plasiranu u ideološke svrhe, dok je u zbilji znala agresivno ostvarivati svoje interese. *O poslaničkoj službi i diplomat-*

skom protokolu Dubrovačke Republike u 15. stoljeću (193–204) piše u svom radu Zdenka Janeković Römer. Promjena položaja Dubrovnika, koji mora uvažavati ugarskog kralja, prijeteću tursku opasnost i novi status grada-republike, pridonosi stvaranju diplomacije zahvaljujući kojoj će Republika, premda nominalno dio Turskog Carstva, stvarno postati slobodan politički subjekt. U većem dijelu rada autorica analizira poslaničku službu koja je bila nepopularna, zahtjevna i odgovorna, te su je plemići uglavnom izbjegavali. Biserka Belicza i Zlata Blažina-Tomić u članku *Dubrovački liječnici u službi dubrovačke diplomacije u srednjem vijeku i renesansi* (205–213) na primjeru tridesetak liječnika, uglavnom stranaca, angažiranih za potrebe Republike u razdoblju od XIV. do kraja XVI. stoljeća, pokazuju kako ih je ona svjesno slala u susjedne zemlje gdje bi liječili uglednike. Po povratku bi bili dragocjen izvor važnih informacija o zdravstvenim, ali i političkim i gospodarskim prilikama susjednih zemalja. Borislav Grgin u članku *Biskup Nikola Modruški – papinski poslanik na dvoru ugarsko-hrvatskoga kralja Matijaša Korvina* (215–223) iznosi biografske podatke o Nikoli Modruškom, a nagli odlazak biskupa iz Budima vidi u otkrivanju namjeravane urote i kraljevih intriga. Drži da je Modruški bio istaknuti papin čovjek i da je njegov sukob s kraljem, čijoj analizi posvećuje veći dio rada, uslijedio jer se više nisu mogli poklapati interesi kralja i pape. Na kraju se kratko osvrće na glavna Nikolina djela.

O zanimljivu aspektu djelovanja hrvatskog plemstva piše Damir Karbić u radu *Diplomacija hrvatskih velikaša iz roda Šubića* (225–242). Premda u prvom redu nastoje zadovoljiti svoje interese, širenje lepeze utjecaja u Bosnu i priobalje donosi Šubićima i nove relacije, jer su priznati kao respektabilna sila čije akcije nadilaze uske dinastičke interese. Veći dio rada autor posvećuje centrima političke i vojne moći s kojima su Šubići bili u doticaju. Kratkotrajno uspijevaju ostvariti većinu svojih namjera u koju svrhu i šalju važne diplomatske misije: jačaju vlast u Hrvatskoj, ozakonjuju je i integriraju veći dio obale u jedinstvenu cjelinu pod svojom kontrolom.

Ivan Jurković u radu *Diplomatska aktivnost hrvatskoga plemstva u vrijeme turskoga pritiska na Hrvatsku* (243–256), polazi od slabosti kralja Vladislava II., koji se odriče poluga vlasti kojima je Matijaš Korvin učinkovito održao ravnotežu sila. U nastaloj situaciji vidi mogućnost samostalnog istupa dijela hrvatskog plemstva i njihovo diplomatsko nastojanje u europskim razmjerima prepoznato kao poseban politički subjektivitet. Prateći skromna izdanja govora Bernardina Frankapana zaključuje da je time razboriti knez nastojao širim masama posvijestiti težinu prijetnje nad Hrvatskom. *Diplomatske aktivnosti Zadrana u vrijeme opsade Zadra 1345./46. godine (do odlaska Ludovika I. iz zadarskog distrikta)* (257–270) članak je Zorana Ladića o nastojanjima Zadrana da privuku Ludovika I. na svoju stranu tijekom dramatične mletačke opsade. Zahvaljujući pismima koje im je kroz zimu 1345./46. upućivao ugarski kralj, a pouzdavajući se u njegovu vojnu silu, kojom može slomiti mletački obruč, Zadrani ustraju u obrani, sve dok diplomatsko umijeće, novčani prilozima Venecijanaca i prvi vojni neuspjesi ne odvrte Ludovika od obećane i namjeravane podrške. Spominje i diplomate koji su pregovarali s kraljem i Mlečanima. Serđo Dokoza u članku *Papina diplomacija i dolazak Anžuvina na hrvatsko-ugarsko prijestolje* (271–284) iznosi papinski diplomatski »arsenal« nastojanja i pritisaka na vrhove crkvenih krugova u Ugarskoj i Hrvatskoj kojima je papinstvo uspjelo na ugar-

sko-hrvatsko prijestolje dovesti svoga anžuvinskog kandidata. Veći dio rada posvećen je analizi suptilnih diplomatskih nastojanja papinstva kojima je uspjelo pridobiti veći dio dotad nesklonog plemstva i klera na svoju stranu.

Prilozi objavljeni u ovom zborniku kvalitetan su doprinos neistraženim medijevalnim problemima. I ovime se ukazuje na potrebu za cjelovitim, interdisciplinarnim pristupom srednjovjekovnoj povijesti u kojoj je diplomatska aktivnost njezinih aktera nemali dio onog što nam je uopće sačuvano.

Margareta Matijević

Ivica GOLEC, **Povijest školstva u Petrinji 1700.–2000.**, Matica hrvatska Petrinja, Petrinja, 2000., 561 str.

U povodu tristote obljetnice petrinjskog školstva, Matica hrvatska istoga grada tiskala je vrijednu knjigu, koja je plod višegodišnjega studioznog istraživanja petrinjskog povjesničara Ivica Goleca. Ovo izdanje, uz već prije objavljene knjige *Povijest grada Petrinje 1240.–1592.–1992.* i *Petrinjski biografski leksikon*, upotpunjuje svojevrsnu autorovu trilogiju petrinjske povijesti. Golec je konzultirao brojnu izvornu građu (iz Bečkoga ratnog arhiva, Hrvatskoga državnog arhiva, Državnog arhiva Sisak–Sabirni centar Petrinja, Državnog arhiva u Bjelovaru), brojne tiskane izvore, godišnja izvješća, zakone, memoarsku građu i literaturu. Knjiga sadrži uvod, deset kronološki podijeljenih cjelina, zaključak, kratki sažetak na nekoliko jezika, popis izvora, literature i slikovnih priloga te kazalo osobnih imena.

U uvodnom poglavlju (19–23) autor iznosi probleme s kojima se susreo u istraživanju, navodi pionirske pokušaje svojih prethodnika, koji su uglavnom nepotpuno pisali o petrinjskom školstvu, opisuje arhivsku građu kojom se koristio, a navodi i autore važnijih knjiga o petrinjskom školstvu.

Prvi dio (25–52) donosi kratak repetitorij petrinjske društveno-političke stvarnosti od osnutka prve škole, zabilježene 1700., koju su vodili franjevci nastanjeni u obližnjoj Hrastovici, do 1825. godine. Zahvaljujući položaju glavnoga vojnog tabora obiju banskih pukovnija, Petrinja postaje važno vojnokrajishko središte, kojem gravitiraju brojna obližnja sela, a taj će nemali značaj potvrditi i carska odredba o osnutku Normalne škole 1774., koje su slovile kao najbolje i najkvalitetnije, što je tad bio rijedak privilegij i znatno većih gradova od Petrinje.

Drugi dio (53–95) sažeto prikazuje djelovanje Normalne škole u Petrinji od 1825. do 1860. godine te početke Djevojačke, Geometrijske, Glazbene i škole za djecu pravoslavnih građana. Veliku dobrobit razvoju petrinjskog školstva pružilo je i Krajiško školsko ravnateljstvo, koje je, osim kratke epizode u Bjelovaru, stalno bilo smješteno u Petrinji.

Treći i najveći dio knjige (97–318) započinje pregledom društveno-političkih odnosa u Petrinji od 1860. do razvojačenja Vojne krajine 1881. godine. U tom razdoblju Petrinja od bivšega vojnog komuniteta prerasta u grad, na cijelom području bivše Vojne krajine nestaju stoljetne krajiške pukovnije, da bi na kraju promatranog razdoblja Petrinja postala